

му зазначено її нове цільове призначення. Таким чином, спеціальне або загальне водокористування буде залежати від цільового призначення земельної ділянки та від форми власності, на якій ця земельна ділянка належить власнику.

Стаття 149 Господарського кодексу України розглядає об'єкти земель водного фонду як природні ресурси, які суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності в порядку спеціального або загального природокористування. Загальне використання гарантує громадянам право на задоволення життєво необхідних потреб. А за спеціальне використання громадянам, підприємствам, установам і організаціям надаються природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством, – на пільгових умовах. І оскільки предметом господарського права є регулювання господарських відносин, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання, то і, відповідно, використання природних ресурсів, зокрема водних об'єктів, буде здійснюватися в процесі здійснення господарської діяльності.

Таким чином, землі водного фонду можуть розглядатися як єдине ціле, або як сукупність об'єктів, на які поширюються норми законодавства як в цілому, так і стосовно окремих об'єктів. Тому при зверненні до нормативної бази слід враховувати цей момент, а також коло відносин, які виникають стосовно зазначеної категорії земель.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Земельне право України: Підруч. / За ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша. – К., 2003.
2. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / За заг. ред. В. В. Медведчука. – К., 2004.
3. Земельне право України: Підруч. / За ред. М.В. Шульги. – К., 2004.
4. Шеремет А.П. Земельне право України: Навч. посіб. – К., 2005.
5. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В. К. Мамутова. – К., 2004.
6. Екологічне право України: Підруч. / За ред. В. К. Попова, А. П. Гетьмана. – Х., 2001.
7. Природноресурсове право України: Навч. посіб. / За ред. І.І. Каракаша. – К., 2005.
8. Цивільний кодекс України: Коментар. – 2-ге вид із змінами за станом на 2004 р. – Х., 2004.
9. Водний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.

УДК 347.763

*В.І. Дрішлюк*

### ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ТРАНСПОРТОМ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ

Цивільно-правовий договір як найбільш поширений правовий механізм регулювання суспільних відносин у сфері товарообігу набуває особливого значення в умовах розвитку сучасної економіки України на ринкових засадах, відмови від адміністративно-командних методів її регулювання, розвитку підприємництва. У цьому яскраво виявляється подвійність публічно-правових і приватноправових

основ у регулюванні взаємних прав і обов'язків сторін за договором. Крім того, будучи наближеним до реальних відносин, договір дозволяє, на відміну від встановленого законодавством порядку, швидко реагувати на їх зміни.

Транспортна галузь української економіки є однією з найбільш важливих складових сучасної держави. З набуттям України незалежності та з розвитком демократичних інститутів і ринкових відносин держава поступово відмовляється від монополії на здійснення транспортних перевезень. Проте через важливість цієї галузі та через певну небезпеку, яку становляють транспортні засоби для оточення, держава здійснює регулювання транспортних відносин через впровадження ліцензування. В останні роки більшість державних і муніципальних транспортних організацій були приватизовані. У сфері морського транспорту утворилася велика кількість морських акціонерних товариств (на базі державних пароплавств) і ще більше приватних фірм, що займаються морськими перевезеннями вантажів, пасажирів, багажу, пошти. Трамвайні, троллейбусні, автобусні перевезення здійснюються муніципальними підприємствами.

У діяльності підприємницьких юридичних осіб, господарських товариств чи виробничих кооперативів, пов'язаних з продажем товарів, виконанням робіт або наданням послуг, нерідко виникають питання, які є відомим обмеженням автономії волі з позицій принципу свободи договору. Поряд зі звичайними видами перевезень цивільне законодавство виділяє перевезення транспортом загального користування. З урахуванням публічного характеру діяльності транспортних організацій сучасне цивільне законодавство відносить договір перевезення транспортом загального користування до числа публічних договорів. Це прямо впливає з ч. 2 ст. 915 ЦК України [1], згідно з якою договір перевезення транспортом загального користування є публічним договором. Інститут публічного договору є новелою вітчизняного законодавства, що має надзвичайно важливе значення для ефективного розвитку правовідносин у сфері цивільного обороту.

Окремі питання щодо визначення поняття та особливостей публічного договору досліджували відомі вчені: О. С. Іоффе [2], Е. О. Суханов [3], М. І. Брагинський, В. В. Вітрянський [4].

Згідно зі ст. 915 ЦК України перевезення, що здійснює юридична особа, визнається перевезенням транспортом загального користування, якщо із закону, інших нормативно-правових актів або ліцензії, виданої цій організації, випливає, що вона має здійснювати перевезення вантажу, пасажирів, багажу, пошти за зверненням будь-якої особи.

Договір перевезення являє собою зобов'язання, спрямоване на надання послуг з переміщення вантажу, багажу, пасажирів або пошти в просторі. Особливістю даного виду послуг є використання транспорту, який визнаний однією із найбільш монополізованих галузей людської діяльності, а окремі його види взагалі мають природну монополію (залізничний транспорт).

Будучи суб'єктом публічного договору, перевізник зобов'язаний виконувати ряд додаткових обов'язків, спрямованих, насамперед, на створення найбільш сприятливих умов для пасажирів. До їх числа належать обов'язки із забезпечення всім потенційним пасажиром рівних умов майбутнього договору перевезення, створення

мінімально необхідної матеріальної бази для придбання пасажирського квитка, наявність сформованої системи інформаційного забезпечення для того, щоб кожна зацікавлена особа могла одержати вичерпні відомості про заплановану поїздку. Основним же обов'язком перевізника є забезпечення безпеки пасажирів й схоронності речей, які він перевозить. Виконання даного обов'язку забезпечується страхуванням життя й здоров'я пасажирів на період проїзду, що здійснюється в обов'язковій і добровільній формах відповідно до чинного законодавства.

Сторони своєю угодою не мають права обмежувати або усувати відповідальність встановлену законом. Особливістю відповідальності за договором перевезення пасажирів є її обмежений характер.

Певні труднощі виникають на практиці у зв'язку з визначенням кола перевізників, що здійснюють публічну діяльність і зобов'язані дотримуватися умов публічного договору. Визнання транспортної організації як транспорту загального користування залежить не від наявності або відсутності певного переліку, згідно з яким вона є перевізником загального користування, а від характеру діяльності такої організації.

У тому разі, коли транспортна організація належить до осіб, зобов'язаних здійснювати перевезення транспортом загального користування, вона зобов'язана забезпечувати право пасажирів використовувати надавані законодавством пільги по проїзду.

Однак нерідко організації, що здійснюють перевезення зазначеними видами транспорту, ігнорують чинне законодавство й сформовану судову практику. Уявляється, що з метою дотримання прав громадян всередині транспортного засобу загального користування повинні вивішуватися затверджені в передбаченому порядку правила проїзду й оплати на даному транспорті.

Норми Цивільного кодексу про публічний договір насамперед захищають саме кожного конкретного споживача. Вони покликані виключити можливу дискримінацію й нерівність стосовно інших. Хоча звичайно, побічно захищаючи кожного конкретного споживача, ст. 915 ЦК України сприяє підвищенню благополуччя і суспільства в цілому.

Відповідно до ст. 915 ЦК України, як перевізник може виступати тільки юридична особа. Це положення з першого погляду дещо суперечить ст. 633 ЦК України, згідно з якою публічним є договір, в якому одна сторона – підприємець взяла на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до нього звернеться (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування і тощо).

Зі змісту ст. 633 ЦК України зобов'язаною стороною може бути як фізична особа-підприємець, так і юридична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність. І саме у ст. 915 ЦК України йдеться про юридичну особу, оскільки здійснення діяльності з перевезення транспортом загального користування підлягає ліцензуванню, за умов якої таку діяльність здійснює юридична особа.

Деякі вчені вважають, що для визнання діяльності юридичної особи публічною необхідно вказівка на це в установчих документах та ліцензії [5]. Проте

факт наявності в установчих документах положень про заняття певною діяльністю або наявності ліцензії вважати фактом, що свідчить, що юридична особа здійснює діяльність, характер якої зобов'язує її продавати товари, виконувати роботи або робити послуги щодо кожного, хто до неї звернеться, не можна. Тобто ці офіційні папери не є безумовною підставою для виникнення обов'язку укладати публічний договір. Як правило, про публічність діяльності комерційної організації свідчить факт укладання договору, що прямо названий у законі як публічний. Однак це вірно тільки, якщо діяльність, що породжує такі договори, здійснюється систематично. Разова угода не може свідчити про здійснення публічної функції, оскільки ніякого істотного значення для суспільства не має. Проте навіть якщо договір, прямо названий у законі як публічний, укладений разово, на нього однаково будуть поширюватися положення ст. 633 ЦК України.

Формулювання ч. 1 ст. 915 ЦК України "за зверненням будь-якої особи" дозволяє мати на увазі будь-яких суб'єктів цивільних правовідносин: фізичних осіб (включаючи іноземних громадян, осіб без громадянства й індивідуальних підприємців) і юридичних осіб всіх організаційно-правових форм, передбачених законодавством, а також державу Україну та інші суб'єкти публічного права.

Норми договору про перевезення транспортом загального користування покликані, як і в цілому інститут публічного договору, захистити інтереси споживача у відносинах, де присутня економічна нерівність сторін.

Аналізуючи ст. 915 ЦК України, можна дійти таких висновків:

1) сторонами договору з одного боку – юридична особа, яка здійснює діяльність з перевезення транспортом загального користування, та з іншого – фактично будь-який суб'єкт цивільних правовідносин в Україні (фізична особа, юридична особа, держава та ін.);

2) предметом діяльності юридичної особи надання послуг з перевезення вантажів, пасажирів, багажу та пошти;

3) юридична особа дотримується таких обов'язкових умов:

а) укладас договір з кожним контрагентом, що звернувся;

б) не віддає перевагу одній особі перед іншою, крім випадків, передбачених законом і іншими правовими актами;

в) надає послуги за однаковими цінами і на однакових умовах для всіх споживачів, за винятком випадків, коли законом і іншими правовими актами допускається надання пільг для окремих категорій споживачів;

4) умови договору повинні відповідати правилам, установленим законодавчими й іншими нормативними актами;

5) порушення вимог, встановлених законом для юридичної особи, яка здійснює перевезення транспортом загального користування, тягне для неї негативні наслідки у вигляді відшкодування контрагенту збитків, заподіяних відмовою в укладенні договору, або визнання умов публічного договору таким, що які не відповідають вимогам, встановленим у ч. 2 ст. 633 ЦК України, або правилам, які є обов'язковими для сторін при укладенні договору.

Виходячи з того, що публічний договір є новелою для теорії цивільного права, усі положення, які висловлюються в даній статті, можуть носити дискусійний характер і безперечно потребують подальшого дослідження.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
2. Иоффе О.С. Обязательственное право. – М.: Юрид. лит., 1975.
3. Суханов Е.А. Гражданское право. – М., 1993. – Т. 2.
4. Брагинский М.И., Витряпский В.В. Договорное право: Общие положения. – М.: Статут, 1998.
5. Фогельсон Ю. Регулирование страхования в рамках нового Гражданского кодекса // Хозяйство и право. – 1996. – № 11. – С. 92.

УДК 347.626/627

*К.М. Глиняна*

### ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ПОДРУЗЖЯ В РЕЗУЛЬТАТІ РОЗЛУЧЕННЯ

Вивчення проблеми правового регулювання корпоративних прав подружжя в результаті розлучення на сучасному етапі розвитку правової системи в Україні є вельми актуальним завданням, яке набуває особливого значення у світлі інтеграції України до Євросоюзу і відповідної адаптації цивільного та сімейного законодавства України до законодавства європейських країн. Слід звернути увагу також на той факт, що в умовах розвитку правотворчих процесів традиційно зростає роль комплексних досліджень з історії держави і права, порівняльного правознавства і особливо тих аспектів, які сьогодні не втратили свого значення.

Окремі аспекти обраної теми дослідження привертала до себе увагу багатьох юристів, економістів, соціологів та інших дослідників. Зазначені питання знайшли своє відображення в наукових працях таких учених, як М. В. Антокольська [1], Т. О. Ариванюк [2], Л. В. Афанасьєва [3], І. В. Жилінкова [4], О. М. Калітенко [5], О. Н. Кудрявцев [6], Н. С. Малєїн [7], Н. В. Рабінович [8], М. О. Рейхель [9], Ю. С. Червоний [10], Н. А. Шишагіна [11].

Пояснюється це тим, що питання це тісно і нерозривно пов'язане з питанням про побудову сім'ї і суспільства, або, іншими словами, воно стосується найголовніших форм організації життя людства. Тому ступінь визнання за чоловіком та жінкою особистостей у шлюбі є показником рівня розвитку загальнолюдської культури.

Аналізуючи майнові наслідки розлучення, слід звернути увагу на той факт, що найбільш актуальним з точки зору практики і найменш врегульованим з точки зору законодавства сьогодні є питання про поділ між подружжям у процесі розлучення корпоративних прав.

Одним із найбільш складних у цей час є питання про розділ майна підприємств у зв'язку з розділом спільного майна подружжя. Насамперед необхідно